

VARGA JÚLIA*

A Gráci Egyetem magyarországi hallgatói (1586–1850)

A gráci egyetem hallgatóiról a megmaradt matrikulákból pontos adatok állnak rendelkezésünkre az egész vizsgált időszakban. Az ott tanult magyarországi diákokra vonatkozóan pedig 1586-tól 1850-ig összegyűjtött és kiadott diáknévsorokkal rendelkezünk. Elsőként **Richard Peinlich** említette iskolatörténetében¹ (megjelent a gráci akadémiai gimnázium 1869–1872 értesítőiben) számos magyar tanár és diák nevét a gráci egyetemről, természetesen nem a teljesség igényével, de adatai megbízható alapokat teremtettek és jól kiegészíthetők. **Relkovic Neda** is kiadott 1933-ban egy diáknévsort² 1586–1640 között, de ez az első levéltáros kísérlet a további kutatásokban nem nagyon volt használható a személy- és helységnevek átírásában elkövetett számos hiba miatt. 1965-ben jelent meg **Johann Andritsch**nak „A Gráci Egyetem magyar és erdélyi tanárai és diákjai” című könyve,³ amelyben a szerző a teljesség igényével, a korszerű forrásfeldolgozás technikáival készült és máig használt, pontos diáknévsort állított össze 1586–1782-ig. Andritsch adattárában felhasználta valamennyi megmaradt forrás adatait: az anyakönyveken kívül a promóciós könyveket, a Ferdinandeum anyakönyvét, a jezsuita rend protokollkönyvét, valamint a diákok vizsgaeredményeiről tájékoztató ún. szorgalmi katalógusokat. Az egyetemen promoveáltakról csak 1682-ig, majd 1748 és 1771 között csak a teológusok fokozatszerzéséről rendelkezünk adatokkal. És végül legfrissebbként **Szögi László** 1990-ben megjelent, a „Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemein” című könyvében⁴ gyűjtötte össze az 1791–1850 között Grácban tanult magyarokat. A további időszak magyar hallgatóiról nem jelent meg mű.

Előadásomban szeretném bemutatni az 1586–1850 között Grácban tanult magyar hallgatóság jellegzetes vonásait: fluktuációját, földrajzi rekrutációját, társadalmi összetételét, majd ezek fényében szeretném megvilágítani a Gráci Egyetemnek a magyar peregrinációban elfoglalt helyét, a magyar egyházi és világi elitképzésben betöltött szerepét, jelentőségét.

Elöljáróban megállapítható, hogy magyar vonatkozásban az időszak egészét tekintve a gráci egyetem a 16. század végén és a 17. század elején bírt a legnagyobb jelentőséggel, amikor – hazai egyetem hiányában – oroszánrésze volt a magyar katolikus elit képzésében. Ekkor terjedt ki vonzáskörzete a legtávolabbi területekre, a távoli protestáns Erdélyből a katolikusok számára a legközelebbi képzési helyet jelentette. Később is megőrizte jelentős szerepét a teológusképzésben, de a többi jezsuita képzési centrum kifejlődésével (Bécs, Nagyszombat, Kassa) regionális jelentőségű

* ELTE Levéltára, 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

felsőoktatási intézménnyé vált, amelynek vonzáskörzete elsősorban a szomszédos nyugat-magyarországi területekre és a horvát részekre terjedt ki, de szép teljesítménye, hogy a Bécsi Egyetem közelsége ellenére is nagy számban vonzotta a diákokat az észak-magyarországi területekről is.

Vizsgált időszakunkban összesen 1826 fő magyarországi diák iratkozott be a gráci egyetemre, az első diák mindjárt 1586-ban, az első évben, névszerint **Kassai István**, aki rögtön promoteált és bölcsész magiszteri fokozatot nyert. Az említett diáklétszám átlagban évente kb. 7-8 új beiratkozót jelent. A valóságban ennél kevesebben, de ennél jóval többen is voltak első beiratkozók évente. Pl. 1654 = 14 fő, 1687 = 21 fő, 1696 = 23 fő, 1724 = 22 fő. Nem csak az új beiratkozókat számítva, hanem az összes magyar hallgatót tekintve évente kb. 20-40 közötti magyar hallgató járhatott Grácba.

Ha a tárgyalt 260 éves időszakunkat korszakokra bontva vizsgáljuk, természetesen árnyaltabb képet kapunk mind a hallgatói létszám alakulásáról, mind az egyetem vonzáskörzetének változásáról a különböző periódusokban. A korszakolást az is indokolja, hogy 1635-ben létrejött a nagyszombati egyetem, amely a grácihoz hasonlóan szintén jezsuita akadémia, és amellyel országon belül is elérhetővé vált az egyetemi képzés. Nagy vonalakban tekintve látható, hogy a nagyszombati egyetem megalapítása után sem csökkent a Grácban tanuló magyarok száma, egyenletes növekedés mutatható ki, csak a 19. század első felében csökkent a hallgatók száma.

1586–1634	1635–1684	1685–1734	1735–1782	1791–1850
307 fő	330 fő	392 fő	426 fő	371 fő

Ha a nagyszombati egyetem megalapításáig (1635) tartó időszakot tekintjük a gráci magyar egyetemjárás első korszakának, megállapítható, hogy a gráci egyetemnek magyar vonatkozásban fennállása első 50 évében volt a legnagyobb jelentősége. A gráci jezsuitáknak döntő szerepe volt Nyugat-Magyarország rekatolizálásában, és ezekben az években Grácból irányították a magyarországi és erdélyi katolikus missziót (a gráci jezsuita kollégium kétszer nagyobb volt, mint a bécsi). A Gráci Egyetemnek oroszlánrésze volt a magyar katolikus elit képzésében, innen került ki a magyar harcos ellenreformáció első generációja, pl. **Forgách Ferenc, Pázmány Péter, Lippai György, Forró György, Káldi Márton** stb.

A gráci egyetem jelentős szerepet játszott a jezsuiták magyarországi iskolaalapításaiban is. A jezsuiták 1586-ban Znió-Váralján alapítottak gimnáziumot, ahol már 1587-ben ott találjuk a fiatal gráci főiskola két képviselőjét (Kassai Istvánt és **Theodor Busaeust**). 1595-ben pedig már 3 diákot találunk Grácban erről a környékről. 1598-ban a gimnázium Sellyére költözött: tanított itt Pázmány és Forró György is. A sellyei gimnázium később az 1615-ben Nagyszombatban alapított jezsuita kollégium mellé költözött és egyetemmé fejlesztéséig (1635) 30 diákot küldött a Gráci Egyetemre. A jezsuiták 1579-ben Kolozsváron is gimnáziumot, majd akadémiát (1581–1588) alapítottak, ez már számos növendéket küldött Grácba (1601 = 9 diák, 1602 = 10 diák, 1603 = 10 diák, 1604 = 15 diák évente), főleg **Báthori Zsigmond** alatt, akinek felesége **Mária Krisztina, II. Károly főherceg** leánya volt (a fejedelemasszonynak is voltak alumnusai). 1626-ban Győrben alakult jezsuita gimnázium: az első 3 magisztert ide is közvetlenül Grácból küldték. A győri 91 rektorból 21 a Gráci Egyetemen tanult vagy tanított. 1627-ben Pozsonyban alapítottak a jezsuiták gimnáziumot. Innen és környékéről nem sokan mentek Grácba, mert Bécs (1624-től jezsuita) földrajzilag közelebb esett hozzá.

A diákok látogatásának újabb nagy hulláma az 1620-as években tapasztalható, amikor már Grácban találjuk a nyugat-magyarországi frissen rekatolizált főurak, nemesek fiait (Nádasdyak, Erdődiek, Batthyányak). A nagyszombati egyetem felállása előtti években csúcsosodott a magyar hallgatók létszáma Grácban (1631 = 15 fő, 1633 = 13 fő évente).

Területi megoszlásukat tekintve a Dunántúlról a későbbiekhez képest igen csekély volt a részvétel, mivel csak az időszak közepén történt meg a nagy protestáns főurak áttérése, kb. ugyanannyi diák jött, mint Felvidékről. Ebben az időszakban a legnagyobb viszont az erdélyi diákok száma, ahol érződött a jezsuiták kolozsvári működésének későbbi hatása.

Dunántúl	Észak-Magyarország	Közép-Magyarország	Horvát-Szlavónia	Erdély
83 fő (39,0%)	79 fő (37,2%)	8 fő (3,7%)	15 fő (7%)	27 fő (12,7%)

A Nagyszombati Egyetem létrejöttét követő időszakban (1635–1685) a Gráci Egyetem jelentőségének viszonylagos csökkenése tapasztalható, amelyhez több tényező is hozzájárult. Egyrészt **II. Ferdinánd** időközben újjászervezte a Bécsi Egyetemet és egy új katolikus szellemi központ kiépítésének tervével a jezsuiták irányítására bízta (1624). Az intézmény fokozatosan átvette a Habsburg-tartományok főiskolái közötti vezető szerepet. Másrészt a nagyszombati egyetem megalakulásával országon belül is elérhetővé vált az egyetemi képzés, és a jezsuita gimnáziumok felállításával megteremtődtek az alsóbb szintű, az egyetemi képzést megelőző jezsuita oktatás feltételei is. Mindezen tényezők oda vezettek, hogy a Kárpát-medencében átrendeződött a szellemi orientálódás. Grác látogatottsága kezdetben visszaesett, de az 1680-as években ismét jelentősen megnőtt a magyar hallgatók létszáma, az időszak egészét tekintve létszámnövekedés tapasztalható, ugyanakkor csökkent az alsóbb évfolyamok látogatottsága, de sokan itt fejezték be a magasabb bölcsész-teológus tanfolyamokat. Megváltozott a különböző területekről érkező diákok aránya is, az intézmény regionálisabb jelentőségű lett. Nőtt a Gráchoz közeli területek, így a nyugat-magyarországi diákság száma, míg a távolabbi Észak-Magyarországról és Erdélyből inkább Bécset vagy Nagyszombatot keresték fel. Erdélyből például 1648 után teljesen megszűnt a Gráci Egyetem látogatása, csak az 1710-es években jelennek meg újra erdélyiek.

Dunántúl	Észak-Magyarország	Közép-Magyarország	Horvát-Szlavónia	Erdély
88 fő (53,6%)	48 fő (29,2%)	6 fő (3,6%)	12 fő (7,3%)	10 fő (6%)

A következő százéves időszakban (1685–1782) a magyar hallgatók számának egyenletes növekedése tapasztalható Grácban. A diáklétszám az 1720-as évek első felében éri el legmagasabb értékét az egész vizsgált időszakban: 1722 = 16 fő, 1724 = 22 fő, 1726 = 20 fő. Az egyetem vonzáskörzete a 17. sz. végétől és a 18. század folyamán még inkább regionálissá vált, a dunántúli diákok 70%-os arányt képviselnek. Grác továbbra is a legfontosabb képzési centrum maradt a nyugat-magyarországi és a horvát területek számára.

	Dunántúl	Észak-Magyarország	Közép-Magyarország	Horvát-Szlavónia	Erdély
1685–1734	167 fő (66,8%)	45 fő (18%)	3 fő (1,2%)	26 fő (10,4%)	9 fő (3,6%)
1735–1782	249 fő (72,5%)	43 fő (12,5%)	13 fő (3,7%)	27 fő (7,8%)	11 fő (3,2%)

A századfordulón és a 19. század első felében (1791–1850) a Habsburg Birodalom felsőoktatási intézményei közül Bécsen kívül Grácban tanult a legtöbb magyar. Az intézmény a korszak első felében líceumként működött, de így is folyamatosan iratkoztak be magyarok, csak a megelőző időszakhoz képest jóval kevesebben. A 20-as, 30-as években ismét megnőtt az érdeklődés Grác iránt, de a 40-es években már csökkent a jelentkezők száma. Grác vonzáskörzete továbbra is jelleg-

zetesen lokális, döntően a nyugati magyar megyékre, valamint Pest, Buda, Pozsony és Sopron városára terjedt ki. Meglehetősen megnőtt a korábbihoz képest az erdélyi hallgatók száma (8,6 %).

A diákok társadalmi állását tekintve megállapítható, hogy (az ismert adatok alapján) 6,3 %-uk főnemesi, 30,8%-uk nemesi származású, ezen kívül 8% a polgári és kb. 2% a pauper, plebeius és libertinus származású hallgatók aránya.

A gráci egyetemen a hallgatók többsége teológiát tanult és a diákok egyharmada általában belépett a jezsuita rendbe.

IRODALOM

1. *Peinlich, Richard*: Geschichte des Gymnasiums zu Graz. Zweite Periode: Collegium, Gymnasium und Universität unter den Jesuiten. Veröffentlicht in den Jahresberichten des Akademischen Gymnasiums, Graz 1869, 1870, 1871, 1872.
2. *Relkovic, Neda*: A gráci egyetem legrégibb magyar hallgatói 1586–1640. Magyar Középiskola, Budapest 1933.
3. *Andritsch, Johann*: Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586–1782). Verlag der Historischen Landeskommision. Graz, 1965. 321 p.
4. *Szögi László*: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemein I. 1790–1850. Budapest-Szeged, 1994. 391 p.